

LIBRIS

We know
books

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
INSTITUTUL DE ISTORIE ECLEZIATICĂ
COLECȚIA „DOCUMENTA ECCLESIASTICA”

GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

**R O M Â N I I
O R T O D O C Ș I
D I N A M E R I C A**

**DOCUMENTE
Vol. II**

**PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2020**

Cuprins

Transformări identitare și cristalizarea opțiunilor administrative. Avatarurile consolidării vieții bisericești a românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii	5
I. Transformări identitare	5
I.1. Generația „Mia și Drumul” (~1895-1924).....	6
I.2. Etapa devenirii întru români-americani (~1924-1948)	10
II. Cristalizarea opțiunilor administrative.....	11
II.1. Protopopul Ioan Podea și criza de autoritate.....	12
II.2. „Preoții de nevoie”	22
II.3. Episcopia virtuală	41
Notă asupra ediției	65
Index	67
Documente	75

Transformări identitare și cristalizarea opțiunilor administrative. Avatarurile consolidării vieții bisericești a românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii¹

I. Transformări identitare

Perioada din istoria comunităților de români emigrați peste Ocean pe care documentele din acest volum o ilustrează stă, din punct de vedere social, sub semnul unor transformări identitare evidente. Comunitatea românilor a cunoscut un proces accentuat de americanizare². Pentru a putea înțelege evoluția istoriei ecleziale a grupului românilor-americieni considerăm că este necesar să facem o periodizare a evoluției identitare a acestui grup, întrucât „fiecare val de imigranți români a avut trăsături distincte și mentalități proprii”³, iar

¹ Informațiile care stau la baza redactării acestui studiu introductiv se regăsesc și în lucrarea noastră: Gabriel-Viorel Gârdan, *Episcopia Ortodoxă română din America – parte a ortodoxiei americane*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, pp. 77-229.

² Teoretizări lămuritoare pe marginea procesului de americanizare găsim la: James Henry, *The American Scene*, Bloomington, Indiana University Press, 1968; R.E. Park, E. Burges, *Introduction to the Science of Sociology*, Chicago, University of Chicago Press, 1969; C. Hirschman, *America's Melting Pot Policy Reconsidered*, în *Annual Review of Sociology*, 9, 1983, pp. 397-423; E.R. Barkan, *Race, religion and nationality in American society: A model of ethnicity - From contact to assimilation*, în *Journal of American Ethnic History*, 14, 1995, pp. 38-101; R. Kazal, *Revisiting Assimilation: The Rise, Fall and Reappraisal of a Concept in American Ethnic History*, în *American Historical Review*, 10, 1995, pp. 437-472; Richards Alba, V. Nee, *Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration*, în *International Migration Review*, vol. 31, no. 4, (winter) 1997, pp. 826-874.

³ Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii-americieni*, vol. I, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997, p. 139.

acestea au influențat în mod hotărâtor evoluția vieții și instituțiilor bisericești. Istoria românilor-americieni a cunoscut mai multe etape de referință: generația „mia și drumul” (1895-1924), etapa devenirii într-un români-american (1924-1948), etapa exilului anticomunist (1948-1989) și etapa cantitativă (1989 – până în prezent)⁴. Primele două perioade merită în contextul publicării acestor documente câteva precizări suplimentare.

I.1. Generația „Mia și Drumul” (~1895-1924)

Această primă etapă a debutat odată cu emigrările masive spre America de la sfârșitul secolului al XIX-lea și s-a întins până după primul război mondial. Ea se încheie practic odată cu promulgarea *legilor Johnson* (1921 și 1924) care au pus capăt intrării și așezării libere în Statele Unite, impunând cote de emigrare pentru fiecare națiune. Datorită faptului că au fost luate ca bază pentru stabilirea cotei de emigrație datele statistice oferite de recensămintele de la sfârșitul secolului al XIX-lea, date care înregistrau un număr redus de emigranți români, cota alocată pentru români a fost una extrem de redusă. Legea din 1921 fixa cota anuală pentru români la 10.211 persoane, iar legea din 1924 va reduce cota la 603 imigranți. Această cotă a rămas în vigoare până în 1 iulie 1929 când a fost redusă din nou, ajungându-se la infima cifră de 295 de persoane. Numărul acesta s-a menținut și în următorii ani, până în 1935. În anul 1936 cota anuală a fost stabilită la 282 persoane, iar în 1937 la 371⁵.

Există dificultăți reale cu privire la stabilirea numărului românilor care au emigrat în perioada anterioară primului război mondial peste Ocean. Acest fapt îl constata încă din anul 1913, Ioan Iosif

⁴În realizarea acestei periodizări ne-au fost de mare ajutor, pe lângă considerațiile lui Alexandru Nemoianu, și observațiile făcute de Charles M. Carlton în articolul *Romanians*, din *Dicionary of American Immigration History*, edited by Francesco Cordasco, The Scarecrow Press, Inc. Metuchen, N.J. & London, 1990, pp. 632-633 ș. u. , Samuel Beck, *The Study of Romanian Americans*, în Paul D. Quinlan (ed.), *The United States and Romania. American-Romanians Relations in the Twentieth Century*, American-Romanian Academy of Arts and Sciences, Woodland Hills, California, 1988, pp. 35-36, Gheorghe I. Florescu, *Românii în Statele Unite și Canada*, în *Politică externă comunistă și exil anticomunist. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, vol. II, Editura Polirom, Iași, 2003, pp. 347-354.

⁵Pentru detalii vezi Radu Toma, *Românii din cele două Americi: o experiență etnică și istorică*, Editura Globus, București, 1998, pp. 110-111.

Șchiopu. El recunoaște imposibilitatea stabilirii cu exactitate a numărului românilor emigrați în America, motivul principal fiind acela că nu s-au făcut încercări serioase, temeinice, de culegere de date statistice în această direcție⁶. Din această cauză sunt explicabile diferențele care apar între diferite cifre avansate în presa vremii (de la 50.000 la 200.000), cu atât mai mult cu cât ele erau „rezultatul unor socoteli și combinații care, în cele mai multe cazuri, n-au nici un temei”⁷.

Dintre cauzele care fac imposibilă stabilirea unui număr cât mai exact al emigranților de origine română din Statele Unite, Ioan Iosif Șchiopu amintește: a) migrația continuă a muncitorilor dintr-un oraș în altul, determinată de piața forței de muncă; b) stadiul incipient al organizării vieții socio-culturale și religioase a emigranților nu permite alcătuirea unei statistici exacte, cu atât mai mult cu cât cele 80 de societăți culturale abia reușiseră să înregistreze un număr de 2000 de membri și cam tot atâția făceau parte, în anul 1913, din cele 12 parohii ortodoxe și greco-catolice; c) stabilirea majorității românilor în mari centre industriale, cu sute de mii de locuitori făcea ca „orice încercare de numărătoare românească să întâmpine greutăți de neînvinș”; d) sursa cea mai sigură pentru alcătuirea unei statistici o constituie rapoartele Biroului Central de Emigrare al Statelor Unite. Însă nici aceste date nu sunt absolut exacte din mai multe motive: 1. registrele vapoarelor au fost alcătuite pe baza declarațiilor scrise sau verbale ale călătorilor; 2. autoritățile maghiare care emiteau documentele de călătorie pentru majoritatea românilor aveau tendința de a maghiariza numele emigranților⁸.

În rapoartele statistice americane, datorită numărului mic, emigranții români apar ca o subdiviziune specială abia din anul 1899. Pornind de la datele oficiale, Ioan Iosif Șchiopu susține că în anul 1899 au intrat în SUA 96 de emigranți români, în 1900 – 398, 1901 – 761, 1902 – 2033, 1903 – 4740, 1904 – 4364. Până în anul 1903 rapoartele nu menționează țara de proveniență a emigranților români.

⁶ Aceeași realitate o ilustrează datele din Arhiva Mitropoliei de la Sibiu unde se păstrează o bună parte din corespondența ecleziastică din această perioadă. Vezi și Gabriel-Viorel Gârdan, *Românii ortodocși din America. Documente*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010.

⁷ Ioan Iosif Șchiopu, *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, Sibiu, 1913, p. 7.

⁸ Ioan Iosif Șchiopu, *Românii din America*, pp. 7-9.

Raportul din 1903 precizează că din cei 4740 de emigranți români 4173 erau din Austro-Ungaria, 514 din România și 53 din alte țări.

Începând cu anul 1905 numărul emigranților români crește constant și, în consecință, rapoartele statistice oficiale încep să dea o mai mare importanță elementului românesc, înregistrând nu numai țara de origine, ci și sexul, ocupația sau gradul de cultură⁹.

Potrivit datele avute la îndemână în intervalul 1899-1920 un număr de 137.682 emigranți români au fost admiși pe teritoriul Statelor Unite. Dintre aceștia, în același interval, 49.206 (35,73 %) au revenit în țară. Recensământul efectuat în SUA în anul 1920 consemnează, de asemenea, un număr de 29.347 persoane născute în SUA care aveau ca limbă maternă limba română¹⁰. În anul 1920 în Statele Unite erau un număr de 102.823 persoane născute în teritoriul României reconfigurat după primul război mondial¹¹.

Christine Avghi Galitzi¹² estima că dintre românii ajunși în America 4,9% erau din România, 86,9% din Transilvania, Bucovina și Banat iar 8,2% din Macedonia, Grecia, Bulgaria, Serbia și din alte zone¹³.

Principalele caracteristici ale acestei perioade au fost: majoritatea emigranților erau țărani din provinciile românești aflate, la acea vreme, sub ocupație străină, Ardeal, Banat și Bucovina, oameni cu puțină educație formală, dar având mentalitatea de oameni liberi și dorința de a-și păstra identitatea; acei oameni plănuiau să stea un timp limitat în lumea nouă, suficient să își adune o mie de dolari și costul călătoriei înapoi acasă; caracterul emigrației acestei generații a fost unul economic, celelalte aspecte fiind subsidiare.

În vremea acestei generații s-au alcătuit instituțiile românești din America, atât cele fraternală cât și cele de religioase, care au făcut

⁹ Ioan Iosif Șchiopu, *Românii din America*, p. 10.

¹⁰ Date complexe găsim în *Forteen Census of the United States, 1920*, vol. II – *Population*, Washington, Government Printing Office, 1922.

¹¹ *Forteen Census of the United States, 1920*, vol. II – *Population*, p. 694.

¹² Christine Avghi Galitzi, *A Study of Assimilation Among the Roumanians of United States*, Columbia U. Press, New York, 1929. Este o lucrare documentată, bazată în special pe studii de sociologie efectuate de autoare la fața locului, în special în colonia românească din Chicago.

¹³ Christine Avghi Galitzi, *A Study of Assimilation Among the Roumanians of United States*, p. 25. Datele sunt confirmate de statisticile americane. Vezi *Abstract of Reports of Immigration Commission*, Washington, Government Printing Office, vol. 1, 1911, pp. 349-350.

cu puțină păstrarea identității specifice și a modelului existențial românesc¹⁴.

La sfârșitul primului război mondial un mare număr de români (până spre 50%) s-au întors „acasă”¹⁵. Unii dintre aceștia au revenit după scurt timp asupra deciziei și s-au întors în America hotărâți să se stabilească definitiv, prefigurând evoluția ulterioară a grupului. Lor li s-au adăugat rudenile care au emigrat pentru întregirea familiilor.

Legislația americană privitoare la imigrări, începând cu anul 1921, a cunoscut unele discriminări, în funcție de naționalitatea celor care solicitau intrarea în SUA. În timp ce imigrarea cetățenilor proveniți din țările anglo-saxone, germanice și scandinave era larg admisă, pentru altă țări, s-au stabilit, așa cum am văzut și în cazul românilor, un număr limită de vize de intrare pe teritoriul SUA. Potrivit unui document din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, datele statistice arată că aceste cote au fost depășite. Astfel, din România au emigrat în SUA în anul 1920 – 1890 de persoane, între 1921-1924 – 59.193 de persoane (dintre acestea 8412 erau români și 38.030 erau evrei), iar între 1925-1928 au emigrat 5020 (965 români și 2666 evrei). Potrivit aceleiași surse, depășirea se explică prin faptul că în cota-limită nu erau socotite următoarele categorii de persoane: părinții, soții și copiii minori ai unor cetățeni americani; persoanele care mai avuseseră domiciliul pe teritoriul Statelor Unite și reveneau; studenții străini. Pe lângă aceasta, în cota-limită de imigrare din România nu era cuprinsă cota rezervată celor proveniți din Basarabia. Aceasta a continuat să fie inclusă, până în anul 1931, în cota imigranților din Rusia, ca urmare a nerecunoașterii de către guvernul american a realipirii Basarabiei la România.

Oricum, dacă exceptăm pe cei care reveneau în SUA, emigrarea românilor se reduce considerabil ca urmare a acestor măsuri restrictive. Consecințele în plan identitar nu au întârziat să apară. Comunitatea românească era compusă preponderent din cei care au emigrat înaintea primului război mondial, din descendenții lor și din unele rude care au emigrat pentru întregirea familiilor. Numărul emigranților

¹⁴ Alexandru Nemoianu, *Tărâmurii, între Banat și America*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, p. 80.

¹⁵ Cauzele și consecințele revenirii acasă sunt analizate de Christine Avghi Galitzi, *A Study of Assimilation Among the Roumanians of United States*, pp. 27-28. Vezi și Radu Toma, *Românii în cele două Americi*, pp. 102-103.

a scăzut continuu. Dacă în anul 1929 s-au eliberat 380 de pașapoarte românilor care intenționau să emigreze în SUA, numărul lor scade după această dată la sub 100 anual. În plus, și numărul celor care vor reveni în țară de peste Ocean a cunoscut o scădere continuă. În anul 1929 sunt înregistrate 757 de astfel de persoane, ulterior scăderea fiind mult accentuată¹⁶.

I.2. Etapa devenirii întru români-americani (~1924-1948)

Sfârșitul primului război mondial a marcat începutul unei noi etape în evoluția identitară și socială a românilor emigrați peste Ocean, care s-a întins până în ultimii ani ai deceniului al patrulea din secolul XX. Această a doua etapă a avut o importanță decisivă asupra evoluției identitare a grupului.

Cei care au rămas în America după terminarea războiului și cei care au revenit după puțin timp din țară au devenit oameni ai locului, planul întoarcerii definitive „acasă” fiind, în cel mai bun caz, tot mai mult amânat, „devenind în fapt un vis nebulos și, mai ales, un suport psihologic”¹⁷. Ei s-au adaptat și integrat în structurile mentale americane¹⁸, au învățat limba, iar „țara veche” a devenit o realitate nebuloasă, atârnând între lumea reală și cea de vis¹⁹. Dovada incontestabilă a acestui fapt este dată de numărul foarte mare de români care au devenit cetățeni americani în această perioadă. Astfel, recensământul SUA din 1920 înregistrează un progres evident al procesului de asimilare. Acest fapt este demonstrat de tendința accentuată spre naturalizare. Din 102.823 de imigranți de origine română, 41,14 % (42.225) erau deja cetățeni americani, iar 12.694 (13.6%) depuseseră formele de naturalizare. În același timp, 43 % (43.952) dintre ei mai păstrau cetățenia română²⁰. Este evident, în

¹⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, *Problema 15: Școli și biserici românești în străinătate, Privire istorică*, ff. 10-13.

¹⁷ Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii-americani*, I, p. 21.

¹⁸ Aspectele acestui proces de adaptare sunt analizate de Alexandru Nemoianu în studiul *Aspects Regarding the Romanian-Americans' Process of Adaptation after WW I*, în *R.A.H.C.I.B.*, IX, 1992, nr. 5, pp. 22-23.

¹⁹ Alexandru Nemoianu, *Tărâmurii, între Banat și America*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, p. 81.

²⁰ *Forteen Census of the United States, 1920*, vol. II – *Population*, Washington, Government Printing Office, 1922, p. 694. Radu Toma, *Românii în cele două Americi*, pp. 107-108.

acest condiții că românii au început să-și cumpere proprietăți, copii lor au urmat cursurile școlilor americane, iar visul revenirii în țară a fost dat uitării. De asemenea, și-au organizat viața socială și religioasă, și s-au identificat cu idealurile de libertate și democrație a noii lor țări. Din acest moment procesul de asimilare²¹ a devenit, pentru cei mai mulți, ireversibil.

Tineretul român-american s-a *americanizat* și a devenit promotor al modelului de viață american în comunitățile lor. Noua generație a stabilit noi contacte și a obligat comunitatea în ansamblul său să se deschidă, să iasă din carapacea sa și să se înscrie în tendințele generale ale societății²².

Instituțiile românilor-americani s-au consolidat mult în această perioadă și au contribuit decisiv la păstrarea identității românilor-americani. Oricum, ceea ce trebuie reținut este faptul că în acei ani comunitatea românilor-americani s-a consolidat economic, social, cultural și religios, s-a transformat din punct de vedere al identității, chiar dacă fără să conștientizeze întru totul, trecând de la starea de români în America la cea de români-americani²³. Achizițiile acestei perioade se vor confirma și accentua în perioada de după sfârșitul celui de al doilea război mondial.

II. Cristalizarea opțiunilor administrative

Organizarea vieții administrativ bisericești a comunităților ortodoxe ale emigranților români de peste Ocean a fost un proces de durată. El a început odată cu înființarea primelor parohii, a înregistrat un prim progres prin gruparea acestor parohii într-un protopopiat, a cunoscut un moment plin de speranță în anul 1918, odată cu proclamarea înființării unei episcopii și s-a desăvârșit abia în 1935 prin instalarea episcopului Policarp Morușca în scaunul episcopal. Din punct de vedere practic, lucrurile au fost mult mai anevoioase

²¹ O prezentare a procesului de americanizare și a principalelor teorii privind acest proces poate fi urmărită la Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, *The Romanian Emigration to the United States up Until the First World War. Revisiting Opportunities and Vulnerabilities*, în *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 11, nr. 32, (Summer 2012), pp. 256-287.

²² Alexandru Nemoianu, *The Interest in the Young Romanian-American Generation in 1928*, în *R.A.H.C.I.B.*, X, 1993, nr. 2, pp. 20-21.

²³ Alexandru Nemoianu, *Tărâmurii*, p. 82.

și, adesea, mult prea confuze. Perioada în care s-au cristalizat opțiunile administrative, atât din perspectiva preoților și a credincioșilor de peste Ocean, cât și din perspectiva autorităților ecleziale din țară, este ilustrată de documentele reunite în acest volum. Până la cristalizarea acestor opțiuni s-au profilat câteva provocări majore: criza de autoritate, conflictul dintre preoții hirotoniți de episcopii din America și cei hirotoniți în țară, conflictele dintre laici și preoți. Transformările identitare produse în fibra românilor-americieni au influențat decisiv evoluția vieții bisericești, pe de o parte, iar pe de altă parte dificultățile pe care le-au întâmpinat autoritățile bisericești din țară în perceperea și asumarea acestor transformări au dat naștere la multe ezitări.

Organizarea vieții bisericești a avut implicații de o parte și de alta a Oceanului. Fie că a fost vorba de criteriile de selecție și de numire în parohii a preoților, fie că a fost vorba de stabilirea raporturilor de subordonare jurisdicțională, fiecare pas a fost precedat de dezbateri intense. Însă tocmai în aceasta a constat succesul consolidării vieții bisericești: problemele au fost identificate cu precizie, soluțiile au fost dezbătute îndelung, iar când a fost identificat contextul prielnic s-au asumat soluții care și-au dovedit eficiența în timp.

II.1. Protopopul Ioan Podea și criza de autoritate

Inițiativa organizării parohiilor din America într-un protopopiat i-a aparținut, se pare, preotului Ioan Podea. Acesta, la 14 martie 1912, înaintează un memoriu Consistoriului arhidiecezan de la Sibiu prin care se arată gata ca, în anumite condiții, să accepte sarcina de a organiza parohiile, preoții și credincioșii din America. În esență, preotul Podea solicita din partea Consistoriului: emiterea unor documente care să-i confere autoritatea necesară în vederea organizării unitare a parohiilor ortodoxe române din Statele Unite, aprobarea unei strategii care urma să asigure stabilitatea financiară unui astfel de demers, susținerea în acțiunile de stopare a calomniatorilor și acordarea unui sprijin financiar²⁴.

La acest lung memoriu, Consistoriul din Sibiu a răspuns²⁵ extrem de favorabil, îndeplinind, cu mici corecții, toate solicitările preotului

²⁴ AAS, Dosar III, 322-912, act 3290.

²⁵ AAS, Dosar III, 322-912, act 3290 bis, 10 aprilie 1912.

Ioan Podea. Argumentele invocate și strategia prezentată a fost cum nu se poate mai convingătoare și mai dătătoare de speranță pentru soarta comunităților religioase de peste Ocean.

După ce au fost rezolvate toate problemele legate de sumele de bani solicitate de Ioan Podea ca ajutor pentru drum și de obiectele și veșmintele liturgice²⁶, mitropolitul Ioan Mețianu a emis gramata de numire a protopopului Ioan Podea care menționa drepturile de care urma să se bucure protopopul Podea și principalele sale îndatoriri²⁷.

Înarmat cu aceste acte și însuflețit de vise mărețe a revenit preotul Ioan Podea în America. Avea acum autoritatea necesară și dorită, avea o strategie „miraculoasă” pentru a aduna fonduri, avea susținerea pentru îngenuncherea calomniatorilor și avea garantată și recompensa materială pentru eforturile sale.

După sosirea în America, protopopul Ioan Podea începe cu mult elan activitatea de centralizare a organizării bisericești. La scurt timp el trimite în țară, spre aprobare, *Statutele Bisericii Române Gr. Ort. din Statele Unite ale Americii*. Aceste statute, aprobate de Consistoriul din Sibiu la 4 septembrie 1912, definesc protopopiatul în următorii termeni: „Protopresbiteriatul greco ortodox român din America este titlul oficios sub care e înregistrată biserica greco ortodoxă română din Statele Unite. În acest sens se înțelege sub protopresbiteriat întrunirea tuturor acelor parohii sau comune bisericești din Statele Unite ale Americii, cari mărturisesc credința bisericii ortodoxe, au în fruntea lor un protopresbiter sau administrator protopresbiterial și stau sub jurisdicția Arhiepiscopului greco ortodox român din Sibiu” (Cap II, paragraf 34). Potrivit lui Ioan Podea, aceste statute sunt „numai un extras din Statutul organic cu puține schimbări și adăugări necesare”²⁸. La 29 iulie 1913 protopopiatul este înregistrat la tribunalul din Youngstown, Ohio, ca asociație non-profit, primind recunoașterea juridică în conformitate cu legile statului Ohio²⁹.

Protopopiatul condus de Ioan Podea cuprindea parohiile întemeiate până la acea dată în Statele Unite, parohii păstorite de preoții: Ioan Podea, Moise Balea, Simion Mihălțan, Ilie Pop și Oc-

²⁶ AAS, Dosar III, 322-912, act 4945, 1 aprilie 1912, 4281, 11 aprilie 1912.

²⁷ AAS, Dosar III, 322-912, act 4282 bis.

²⁸ Scrisoarea nr. 22/1912, din 4 august 1912, p. 3; AAS, Dosar III 585-912.

²⁹ Conform antetului de pe scrisoarea de demisie a preotului Ioan Podea din postul de paroh din Youngstown și din cel de administrator protopopesesc; AAS, Dosar III 704-904 act nr. 6360, 21 iulie 1921.

tavian Petra³⁰. Fiecare dintre ei răspundeau nevoilor spirituale ale credincioșilor constituiți în mai multe parohii. Din acest protopopiat nu făceau parte parohiile întemeiate în Canada din două motive: ele erau sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei și se aflau la distanțe foarte mari unele de altele și față de cele de pe teritoriul Statelor Unite.

Așteptările lui Ioan Podea și ale Consistoriului sibian au fost date peste cap de reacția majorității parohiilor care au refuzat să recunoască și să se supună autorității noului administrator protopopesc. Șederea lui Ioan Podea în țară nu a făcut uitate în mintea liderilor laici ai comunităților luările sale de poziție anterioare plecării acasă și nici cele din presa din țară. Preotul Ioan Podea făcuse imprudența să se amestece în lupta dintre „semidocti” și „intelectuali”, luând partea celor din urmă, iar acum venise vremea răzbunării. N-a fost uitat și nici iertat de cârciumarii ale căror localuri murdare au fost închise la insistențele preotului din Cleveland în perioada prohibiției. Din cauza antipatiilor create, misiunea sa de coagulare a vieții bisericești nu s-a bucurat nici pe departe de succesul scontat.

Primii care au reacționat au fost un grup de credincioși care controlau parohia din Indiana Harbor. Aceștia nu au putut fi împiedicați de preotul Simion Mihălțan, care nu le împărtășea ideile și care s-a disociat de acțiunile lor, să adreseze un memoriu de protest Consistoriului din Sibiu prin care se pronunțau vehement împotriva numirii ca administrator protopopesc a lui Ioan Podea. Mai mult, ei proclamau independența parohiei lor față de orice autoritate bisericească³¹.

Alarmată de veștile de peste Ocean și îngrijorată de reticența manifestată de majoritatea parohiilor, în 1913 Mitropolia din Sibiu a trimis în sprijinul preotului Ioan Podea pe preotul Constantin Proca. Emisarul Sibiului nu a putut rezolva însă situația. Mai mult, „el nu a înțeles natura parohiilor și nevoile lor. El nu a priceput că încă de atunci caracterul aparte al parohiilor, caracterul român-american, nu se potrivea cu o abordare strict autoritară”³² și din această cauză misiunea sa a fost un eșec lamentabil. Consecința fiind înăsprirea

³⁰ Cf. Gerald J. Bobango, *The Romanian Orthodox Episcopate of America: The first half century 1929-1979*, Published by The Romanian-American Heritage Center, Jackson, Michigan, 1979, p. 24.

³¹ AAS, Dosar III, 322-912, act 6941.

³² Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii-americiani*, vol. I, p. 97.

conflictului dintre autoritatea bisericească și reprezentanții credincioșilor.

În aceste condiții „protopopiatul funcționa virtualmente nominal, căci hotărârile erau cel mai adesea total ignorate”³³.

Una dintre cauzele care au făcut ca protopopiatul înființat în anul 1912 să existe mai mult nominal a fost lipsa de autoritate a preotului Ioan Podea. Această lipsă de autoritate s-a datorat implicării sale tot mai active în mișcările muncitorești de stânga³⁴. Pe de altă parte, el și-a atras de această dată și dușmănia preoților pe care îi acuza că încurajează și chiar promovează înclinațiile spre superstiții ale credincioșilor, din dorința de a câștiga mai mulți bani³⁵. El le mai reproșa preoților faptul că aceștia nu și-au însușit limba engleză și nu pot preda tineretului, care nu prea mai știe limba română, „lecțiuni de scris și citit românesc, de literatură, istorie și cultură românească”³⁶, adică nu se implică în păstrarea identității etnice și culturale a comunităților românești. În plus, Podea se arăta foarte nemulțumit de lipsa de reacție a Mitropoliei de la Sibiu față de starea de indisciplină generalizată³⁷ și considera că mulți dintre preoții care își desfășurau activitatea în America sunt foarte slab pregătiți

³³ Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii-americani*, vol. I, pp. 97-98.

³⁴ Un adevărat rechizitoriu al acestei implicări este făcut de I. Jivi-Bănățeanul, secretarul Ligii Naționale Române din Cleveland, în memorial intitulat *Bolșevismul în biserica română din America*. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei de la Sibiu (ABMS), fondul Bălan, act 1874, 15 p.

³⁵ Gerald J. Bobango, *The Romanian Orthodox Episcopate of America*, p. 33.

³⁶ Ioan Podea, *Un memoriu*, în *America*, XXXII nr. 53, marți 4 mai, 1937, Cleveland, p. 1.

³⁷ Această nemulțumire este exprimată în mod explicit aproape imediat după numirea în funcția de protopop, într-o scrisoare particulară adresată, în 20 august 1913, profesorului Nicolae Bălan, viitorul mitropolit. Printre altele protopopul Ioan Podea afirma: „Astfeluia a făcut Preaveneratul Consistoiu din biserica din America, pentru care eu mi-am pus și-mi pun tot sufletul, un azil al preoților scăpătați, învrăbiți cu soarta și cu Dumnezeu, care ajunși aicea poartă grijă de toate, numai de biserică nu. Iar eu am ajuns aicea ca șef al acestor preoți să plâng de mila bisericii noastre și de mila credincioșilor buni care au ajuns pe mâna astorfeliu de preoți, pe care nu-i pot ținea în frâu, iar Preaveneratul Consistoriu le trece cu vederea și le iartă și cele mai grele păcate și fărădelegi. Atâta neorânduială câtă în biserica noastră de aicea, n-a mai fost în felul de organizație omenească de la începutul lumii. Cauza sunt numai preoții care, bag seamă, înțelegi cu Preaveneratul Consistoriu, fără pic de jenă și fără nici o temere de pedeapsă săvârșesc astfel de lucruri pe care o minte normală nici închipui nu le poate”. ABMS, fond Bălan, act 307.

și „au fost trimiși de preaveneratul consistor ca să scape de ei și să mă amărască pe mine”³⁸.

Cu toate acestea, în anul 1918, protopopul Ioan Podea a obținut un succes remarcabil. Înainte ca războiul să se fi sfârșit, într-un timp în care diplomația maghiară desfășura în Statele Unite o intensă propagandă menită să influențeze opinia publică și cercurile politice americane în favoarea punctului de vedere al guvernului de la Budapesta privind Transilvania, preoții și ceilalți fruntași ai comunităților românești din Statele Unite s-au întrunit la 22-24 februarie 1918 în localitatea Youngstown din statul Ohio. La această întrunire, care a avut caracter de adunare națională și în același timp de Congres bisericesc al românilor americani, au participat reprezentanți ai Legației României la Washington, inclusiv ministrul plenipotențiar de aici, dr. Constantin Angelescu³⁹, senatorul american I. G. Cooper și alți reprezentanți ai autorităților locale americane⁴⁰.

Cei treisprezece preoți și cincizeci și șapte de delegați laici, în frunte cu protopopul Ioan Podea, au redactat și aprobat în unanimitate un act solemn intitulat *Hrisovul de închinare și supunere a Românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii de Nord către Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei*.

Prin acest act semnatarii lui, în numele tuturor românilor ortodocși din America, au declarat că nu mai pot rămâne legați de Biserica din Transilvania robită, lipsită de drepturi și umilită și se supun, firesc, Bisericii din țara mamă. Pe atunci era Mitropolit la Sibiu *un om care*, în opinia românilor-americani, *dusese compromisul cu autoritatea maghiară prea departe* și care amăra sufletele tuturor românilor, și ale celor din Transilvania și ale celor plecați, dar rămași legați de întâmplările de acasă⁴¹. Deși nu se pomenește numele aceluia personaj, din textul hrisovului rezultă cu claritate că este vorba de Mitropolitul Vasile

³⁸ Cf. demisiei Preotului Ioan Podea din postul de administrator protopopesec, AAS, Dosar III, 708-904, act 6360.

³⁹ Conform memoriului adresat de Ioan Podea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în 1937, memoriu publicat de ziarul *America*, XXXII, nr. 33, joi 18 martie, 1937, Cleveland, p. 3.

⁴⁰ Ioan Nicoară, *Brașovenii în fruntea luptei românilor din SUA pentru desăvârșirea procesului de unitate națională și politica de la 1 decembrie 1918*, extras din CVMIDA-VA- Muzeul Județean Brașov, 1974-1975, p. 173.

⁴¹ Antonie Plămădeală, *Românii din America anticipează unirea din 1918*, în B.O.R., CXVI, 1978, 11-12. p. 1302.

Mangra care, datorită implicării autorităților maghiare în alegerea sa, era perceput de românii de peste Ocean ca un trădător, dușman al neamului și al Bisericii⁴².

Această hotărâre reprezintă un act fundamental și pentru organizarea bisericească a românilor ortodocși din America, întrucât el ar fi trebuit să constituie actul de naștere al Episcopiei Ortodoxe Române din America⁴³.

Așadar, hrisovul acesta consfințește dorința românilor ortodocși emigrați în America și organizați în comunități bisericești aflate sub jurisdicția canonică a Mitropoliei din Sibiu de a ieși de sub oblăduirea și ascultarea canonică a acesteia și de a se organiza într-o Episcopie care să fie sub jurisdicția Mitropoliei de la București.

Motivația acestui gest era simplă. Românii americani considerau că păstrând legătura cu Mitropolia de la Sibiu ocârmuirea ungu-rească și-ar întinde asupra lor și în America mâna sa aducătoare de stricăciune și chinuri, iar credința, limba și datinile lor s-ar afla în pericol. Astfel stăpânirea vremelnică, regimul politic care își exercită influența asupra autorităților bisericești, este invocat ca pretext pentru a renunța la jurisdicția Sibiului.

⁴² Personalitatea controversatului mitropolit este pusă într-o lumină nouă de cercetările efectuate în ultimii ani de dr. Marius Eppel, care a reușit să-l reabiliteze din punct de vedere istoriografic. O parte dintre rezultatele investigațiilor arhivistice și bibliografice au fost publicate deja: *Vasile Mangra (1850-1918). Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Editura Mirador, Arad, 2000; *Vasile Mangra. Activitatea politică 1875-1918*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004; *Vasile Mangra și noul activism politic*, în *Revista Bistriței*, XVII, 2003, pp. 241-246; *Stat și Biserică în Transilvania în timpul mitropolitului ortodox Vasile Mangra (1916-1918)* în *Anuarul institutului italo-român de studii istorice*, vol. I, Cluj-Napoca, 2001, pp. 128-140; *Reconstituirea unui adevăr controversat: ultimele clipe ale vieții mitropolitului Vasile Mangra*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, XLVIII, 2003, nr. 1-2, pp. 274-280 ș.a.; altele au fost puse în circuitul istoriografic prin susținerea tezei de doctorat *Mitropolia Ortodoxă Română din Transilvania în timpul păstoririi lui Vasile Mangra*, Cluj-Napoca, 2005 și publicarea ei sub titlul *Un mitropolit și epoca sa. Vasile Mangra (1850-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2006. Vezi și studiul nostru Gabriel-Viorel Gârdan, *Un ierarh controversat din epoca Marii Uniri: mitropolitul Vasile Mangra, între reabilitatea istoriografică și cea ecleziastică*, în Victor Spinei, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor, *Istории ale Marelui Război și ale Unirii de la 1918*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, pp. 217-230.

⁴³ ABMS, Fond Varia, act 1626.